

ÜÇ KİTAP ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Dursun Yıldırım

Aylar sonra insanın tek elle de olsa, kalemine, defterine, klavyesine kavuşması, hasret gidermesi, okuduğu kitaplar üzerine birkaç söz etme isteğini yerine getirebilmesi benim için oldukça heyecan verici oldu. Klavyede nokta ve virgülden başka imla işaretlerini kullanabilecek miyim, bilmiyorum ama mümkün olduğunca kullanmayı deneyeceğim. Klavye ile aylar sonra hasret gidermeye çalışacağım.

Üzerlerine birkaç söz etmeyi istediğim üç önemli eser Türk kültür tarihinin, tarihimizin, tarih yazıcılığımızın, dil ve edebiyat tarihimizin temel konuları ve maddeleri ile ilgilidir. Bu eserlerin ilki, günümüz Türk filolojisi âlimlerinden Ahmet B. Ercilasun'a aittir: *Bengü İl Tuta Olurtaçı Sen: Köl Tigin-Bilge Kağan-Tunyukuk Anıtları* adını taşımaktadır.

İkinci eser, Türk edebiyatı tarihimizde Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerini alan esaret edebiyatı üzerinde durmaktadır. Esarete edebî yaratıcılık ve edebî faaliyet açısından konu, *Vâveylâ* adlı dergi koleksiyonu çerçevesinde ele alınıp incelenmektedir. Genç Osman Geçer'in bu eseri *Türk Esaret Edebiyatı: -Vâveylâ (Krasnoyarsk-Sibirya)* adını taşımaktadır.

Üçüncü eser, edebiyat ve kültür tarihimizde önemli bir yeri olan Köroğlu Destanı ile ilgili bir çalışmadır. Esra Bilge Savcı tarafından hazırlanan eser *Avaz Han Kıssası -Özbek Rivayeti- (Giriş-Metin-Sözlük)* adını taşımaktadır.

Yukarıda sözünü ettiğim bu üç eser, işlediği konular itibarıyla kültür tarihimizin çok önemli konularına değin-

mektedirler. Bu özelliklerinden dolayı da okuduğunuz yazıya konu olmuşlardır. Söz konusu eserlerin her biri aşağıda sırayla bu çerçevede ele alınıp tanıtılmaya çalışılacaktır:

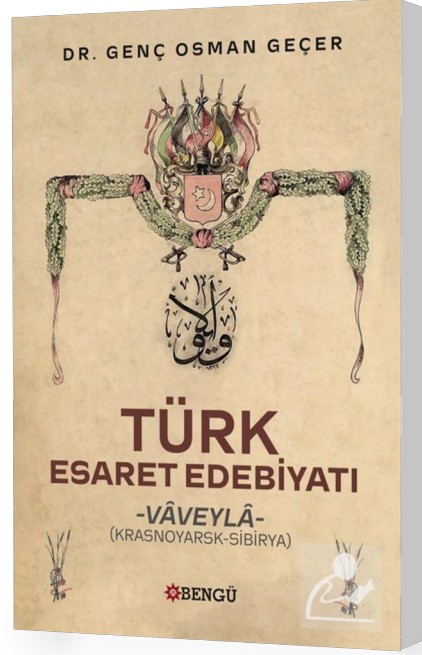
1. Ahmet Bican Ercilasun, *Bengü İl Tuta Olurtaçı Sen Köl Tigin-Bilge Kağan-Tunyukuk Anıtları*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2021, 269 s.

Ahmet B. Ercilasun'un bu eseri daha önce aynı yayınevi tarafından aynı konuda yayımlanmış eseri *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*'nın muhtasarıdır. Bu eser üzerine daha önce yazmış olduklarımı tekrar etmeyeceğim. Aynı eserin küçük boy hazırlanmış muhtasarı için eserin sahibi söz başında, Türklerin tarihinde ebedî devlet anlayışının sürekliliğini vurguladıktan sonra bu muhtasar eseri hazırlarken tuttuğu yolu şu şekilde açıklamaktadır: "Geniş okuyucu kitlesine hitap eden bir çalışmada sözlüğün yeterli olduğu, gramatik dizin bölümüne gerek bulunmadı-

ğı düşünülebilir. Ancak ben Türk dili ve edebiyatıyla ilgili eserlerin artık genel okuyucu yanında, sayısı on binleri bulan Türkoloji camiasına hitap ettiğini düşünüyorum. Bu sebeple ilmî yayınların gerektirdiği bazı uygulamalardan vazgeçmeyi gerekli bulmuyorum.”

Eser sahibinin bu sözlerine, Türkoloji camiasının genişlemesi tespitini göz önünde tutunca, bu yargıya katılmamak mümkün görünmemektedir. Üç büyük kitabenin metinlerinin özgün okunuşları, günümüze çevirileri, açıklamaları yapıldıktan sonra eser; giriş, metinler, sözlük ve dizin, kaynaklar biçiminde düzenlenip bitirilmektedir. Geniş okuyucu kitlesi ve genişleyen Türkoloji camiası göz önüne alındığında Ercilasun'un daha önce yayımlanmış olduğu ve adını yukarıda belirtmiş olduğum büyük eserinin yeni baskısı olan bu muhtasarının da onlar için yararlı olacağı kanaatini paylaşıyorum. Mufassal eserde Köktürklerin mufassal tarihinin de yer aldığını belirtmeliyiz. Tarihî bağlam bilinmeden “bengü taş bitig” adını verdiğimiz metinlerin, ölümsüz ilk Türk yazılı taş kitaplarını anlamak kolay olmayacaktır. Bundan dolayı muhtasardan sonra metinlerin ölümsüz taş kitapların yazıldığı tarihi anlamak açısından mufassalın da okunmasına ihtiyaç olacaktır.

Köklerimizin, kültürümüzün taşıyıcısı bu yazıtları birçok yazımda Türklerin ilk yazılı ölümsüz taş kitapları olarak adlandırmıştım. Gerçekten de Türk kültür tarihimizin “bengü taş bitig” <ölümsüz-ebedî taş kitap> diye adlandırdığım bu yazıtlar, çok bağlamlı yazıtlar değerine sahiptir. Bu eser köklerimiz, kültür tarihimizi daha geniş kitlelere taşıma açısından çok yararlı bir çalışma olmuştur. Eser sahibini bu yönden de kutluyoruz.

2. Genç Osman Geçer, *Türk Esaret Edebiyatı -Vâveylâ- (Krasnoyarsk-Sibirya)*, Bengü Yayınevi, Ankara 2022, 556 s.

Türk edebiyatı tarihine, Birinci Dünya Savaşı yıllarında türlü cephelerde esir düşen, bir süre esaret altında yaşamak zorunda kalan askerler, esaret altında tutuklu olarak yaşadıkları yerlerde boş durmamışlar, aralarında dayanışma ruhunu yüksek tutmak üzere çeşitli sosyal faaliyetlerde bulunmuşlardır. Edebî yaratıcılık faaliyetleri de bu cümledendir.

Erzurum-Sarıkaş muharebelerinde soğuğa yenilip esir düşenler arasında benim rahmetli dedem de bu savaş sırasında yedi yıllık esaret dönemini Kızılyar'da, yani Krasnoyarsk'da geçirmiştir. Esir kampında bulunanlar arasında Türk subayları da bulunuyordu. Bunlar kısa zamanda Türk esirleri örgütlediler. Seslerini duyuracakları, aralarında haberleşmeyi sağlayacakları “Vâveylâ” <çığlık> adında bir duvar gazetesi/der-

gi çıkarmaya başladılar. Duvar gazetesi veya dergisi diyebileceğimiz, bu esaret yılları içinde, esaretten kurtuluş sayısı ile birlikte yüz iki sayı çıkarılmıştır. Yazıları elle yazılan, mizanpajı elle yapılan dergide, haberlerin, sosyal faaliyetlerin yanı sıra, yoğun bir edebî faaliyet ve edebî yaratıcılık yazıları da yer alır. Gazete sayfalarında yazıların yanı sıra, karikatürlere ve haritalara da yer verilir.

Genç Osman Geçer, Türk hazinesi olan dergi/duvar gazetesi koleksiyonunun tamamını, koleksiyonda yer alan harita, karikatür, edebî yazıları, anı yazılarını tek tek inceledi. Onları gruplara ayırıp ilgili metinleri değerlendirdi, koleksiyonda yer alan edebî faaliyetleri de *Türk Esaret Edebiyatı* başlığı ile edebiyat tarihimize yeni bir madde başlığı olarak kazandırdı.

Geçer, bu eseri ile edebiyat tarihimize olduğu kadar, esir düşen askerlerimizin vücuda getirdiği edebî faaliyetleri gündeme taşıması bakımından da kültürümüze önemli bir katkıda bulunmuş, gelecek kuşaklara da geçmişimize vefa gösterme açısından güzel bir örnek olmuştur. Tebrik ederim. Bu koleksiyonun bir belgesel dizi şeklinde değerlendirilmesi de gelecek kuşaklar için öğretici olacaktır. Değerli araştırmacının bu yönden desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerektiği kanısındayım.

Bütün koleksiyon çeşitli ana başlıklar altında incelenip metinler verilmiştir. Ana ve ara başlıkları burada vermek yerine bu önemli çalışmanın okunmasını tavsiye ediyorum. "Türk esaret edebiyatı" tabiri, edebiyatımız açısından edebî yaratıcılığımıza yirminci yüzyıl başlarında yaşadığımız savaşlar nedeniyle girmiştir. Bundan dolayı edebiyat tarihimize giren önemli bir madde başlığı olarak değerlendiriyorum.

3. Esra Bilge Savcı, *Avaz Han Kıssası-Özbek Rivayeti-(Giriş-Metin-Sözlük)*, Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul 2021, 153 sayfa.

Köroğlu Destanı, Türk kültür hayatı ve destan edebiyatı açısından çok önemli bir yere sahiptir. Özbek rivayeti ise, anlatımında muhafaza ettiği arkaik unsurlar bakımından bir varyant olma özelliği taşır. Bu rivayet, Molla Hasan Mirbabaoğlu tarafından 1880 yılında yazıya alınmıştır. Türk destanları uzmanlarından Abdülkadir İnan'ın verdiği malumat çerçevesinde ilk kez bu rivayetten, bitirme tezinde rahmetli Pertev Naili Boratav söz etmiştir.

Türk boylarının hemen hepsinde *Köroğlu Destanı* o kadar sevilmiştir ki, destan anlatıcıları onun maceralarının yanı sıra, oğulları ve onlardan doğan torunları yolu ile maceraları daireleşme sürecine girmiştir.

Merkezi Avrasya, Sibirya kuşağı dâhil, Türkleri arasında destan anlatıcılığı açısından bakıldığında daireleştirme veya daireleşme temayülünün temel özelliklerden biri olarak öne çıktığı görülür. Bu da Türk dinleyicisi açısından bakıldığında sevdiği kahramanın soyunun tükenmesine gönlünün rıza göstermediği anlaşılmaktadır. Özbek rivayetinde de bu özellikler kendini gösterir. Bünyesinde barındırdığı kimi arkaik unsurlar, unvanlar ise kahramanlarının kadim zamanlar ile ilişkili

olabileceğine işaret ettiği kanısındayım.

Köroğlu Destanı araştırmaları açısından Özbek rivayeti metninin bir kısmının da olsa yayımlanmış olmasının yeni değerlendirmelere yol açacağı şüphesizdir. Genç araştırmacıyı bu çalışmasından dolayı kutlar, tez olarak hazırlanmış olduğu metinleri de bir an önce yayımlamasını dilerim.

İsmet Çetin'in deyişi ile Ergenekon'dan çıkıştan bu yana yazdığım ilk yazıyı çok şükür tamam eyledim.

BATAKLIKTA AÇAN ÇİÇEKLERİN HİKÂYESİ: HATİCE GÜNEŞ'İN LOTUS ÇİÇEKLERİ ROMANI

Hakan Değirmenci

Lotus Çiçekleri, Hatice Güneş'in ilk romanı. Geçtiğimiz yıl Kafa Kâğıdı Kitap tarafından neşredilen ve 224 sayfadan oluşan romanın müellifi bir akademisyen. Öncelikle, *Lotus Çiçekleri* otobiyografik bir anlatı. Her edebî mahsul, müellifin kendisinden izler taşır. Özellikle roman ve öykü gibi tahkiyeye dayalı edebî türlerde bunu daha yakından gözlemlemek mümkündür. Dolayısıyla Güneş'in bu ilk romanında da kişisel yaşamından kesitlerle karşılaşırız.

Romanı okurken zihnimin bir köşesinde sürekli Şerif Benekçi'nin *Bir Şafak Yürüyüşü* adlı eseri asılı kaldı. Benekçi'nin dış göç olgusunu ele aldığı bu romanda, kendi ülkesinde bir kaşık suda birbirini boğabilecek üç ayrı insanın bir başka ülkedeki değişimleri ve dostluk-

ları anlatılıyordu. Yani roman boyunca bir molla, bir milliyetçi ve bir sosyalist, bir şeyleri paylaşabilecekleri ortamı yokluyorlardı. Gurbetin yalın hakikati, her biri ayrı ufuklarda yoğunlaşan arayış ve sancuları törpülüyor, bu üç farklı insanı deyim yerindeyse hizaya getiriyordu.

Bu romanda da uzak bir coğrafyada yaşayan üç farklı insanın dramı var. Fakat bu kez kahramanlarımız kadın. Her biri birer lotus çiçeği. Hepsisi de bataklıkta açan birer çiçek. Benekçi'nin romanında kahramanları bir araya getiren itici güç, burunları sızlatan gurbet acısı iken buradaki itici güç ise kadın olmak. O romanda tasavvufi izler çok daha yoğundu, burada ise kadınlar "sevgi"de buluşuyor. Esmâ, Ayşe ve Maria, birbirlerini tanıyor, anlıyor, kadın olmanın zorluğunda buluşuyor ve başarmanın saadeti ve gönül rahatlığı içinde geçmişe sünger çekip yeni bir sayfa açıyorlar kendilerine.

Güneş, romanını "Sevgili kızım Hilâl'e, biricik oğlum Ârif'e ve tüm kadınlara" notuyla sunmuş. Roman, birbirine yakın uzunluklarda on dokuz ayrı bölüm-